

različitim razdobljima japanske povijesti bio smatran tradicionalnim, zaostalim i nerazvijenim, da bi u drugima bio istican kao primjer ranoga japanskog razvitka i japanske specifičnosti. Poglavlje završava raspravom i suprotstavljanjem pojmova višestrukih i alternativnih modernosti. Pojam višestrukih modernosti pretpostavlja globalni multikulturalizam sastavljen od usporedivih i koherentnih kulturnih jedinica. Njemu Featherstone zamjera neraspoznavanje unutarnjih konflikata i raznolikosti te nepostojanje međukulturne razmjene. S druge strane postoje različite varijante alternativnih modernosti, a za Featherstonea je najprihvatljivija ona koja istodobno priznaje konvergenciju institucionalnih okvira (tržišna ekonomija, državna administracija itd.) i divergenciju življenih iskustava i kulturnih izraza. Tako je moguće odrediti vremensko-prostorne koordinate alternativnih modernosti budući da one predstavljaju specifične kreativne adaptacije na socijetalnu modernizaciju (str. 172). Kreativne adaptacije provode se kroz stalno kritičko preispitivanje sadašnjosti što predstavlja temeljni stav modernosti.

Zaključnim poglavljem autor je zapravo otkrio neke nove smjerove u području proučavanja potrošačke kulture; ponajprije mogućnost sociološko-povijesnog proučavanja potrošačke kulture i uz nju vezanih fenomena. Isto tako, ovo drugo dopunjeno izdanje pokazuje kako postmodernizam kao način intelektualnog promišljanja nije doživio prijelaz u 21. stoljeće, iako je imao bitnu ulogu u uvođenju proučavanja potrošačke kulture u područje interesa sociologije kulture te stavio naglasak na kulturnu raznolikost i pluralizam.

Paško Bilić

Institut za međunarodne odnose, Zagreb

Zoran Malenica

Ogledi o hrvatskom društvu: prilog sociologiji hrvatskog društva

Zagreb: Golden marketing –
Tehnička knjiga, 2007, 247 str.

U knjizi *Ogledi o hrvatskom društvu: prilog sociologiji hrvatskog društva* Zoran Malenica, splitski politolog i sociolog, analizira različite teme društvenog i političkog života u Hrvatskoj obilježene poslijeratnim i tranzicijskim sindromima. O tim temama autor je tijekom posljednjih desetak godina napisao brojne rasprave, a u ovu ih je knjigu uvrstio četrnaest, objavljenih u razdoblju od 1996. do 2006. godine, okupljene u četiri cjeline (Formiranje političkih stranaka i stranački život u Hrvatskoj od 1989. do 1997., Hrvatski ideološki raskoli, Lice i naličje hrvatskog društva i Quo vadis, Hrvatska?) koje uz uvod, literaturu i kazalo imena čine sadržaj knjige.

U prvom dijelu autor analizira strukturiranje političkih stranaka u razdoblju prvih sedam godina višestranačja u Hrvatskoj. Osim što prati nastajanje i program političkih stranaka početkom devedesetih godina, posebno analizira procese i okolnosti nastajanja novih političkih stranaka u razdoblju od 1994. do 1997. godine, kad se bilježi drugi snažni val osnivanja čak jedanaest novih političkih stranaka. Praćenje zbivanja unutar njih, kao i među njima, navodi autora na zaključak da će očekivani proces smanjivanja broja političkih stranaka u Hrvatskoj, tj. profiliranje nekoliko jakih i velikih stranaka, trajati deset do petnaest godina (str. 69). Uvi-

dom u rezultate u međuvremenu održanih parlamentarnih izbora, napose ovih nedavnih (2008. godine), ovakav se zaključak potvrdio kao korektna autorova projekcija osnovnih obilježja stranačkog života, stranačkih kretanja u hrvatskom društvu i odnosa snaga u Hrvatskom saboru.

U drugom dijelu knjige pod naslovom »Hrvatski ideološki raskoli« Malenica problematizira ideju o dvije (političke) Hrvatske, koja je devedesetih godina bila vrlo aktualna i postavljena u kontekst rasprave o potrebi *novoga društvenog ugovora* za Hrvatsku. U vezi s tim analizira odnos politike predsjednika Franje Tuđmana glede njegova koncepta stvaranja hrvatske države i kritike tog koncepta od strane akademika Ivana Supeka, jednog od vodećih ličnosti Hrvatskog pokreta za demokraciju i socijalnu pravdu (HPDSP), izvanstranačke organizacije osnovane u proljeće 1997. godine.

Treći dio knjige uglavnom čine autorove analize društvenih fenomena u suvremenom hrvatskom društvu o kojima do danas imamo razmjerno malo preciznijih uvida, a tiču se nove društvene stratifikacije, siromaštva i korupcije. Osim toga, raspravlja i o nacionalnim i etničkim predrasudama te analizira povijesne i političke okolnosti koje su uvjetovale da Katolička crkva, od početka devedesetih godina, zauzme vrlo važnu ulogu u hrvatskom društvu.

Naglašavajući da je današnje hrvatsko društvo zasigurno zahvalan »laboratorij« za različita sociološka, psihološka, socijalnopsihološka, ekonomska i druga iskustvena istraživanja (str. 115), Malenica izdvaja i bavi se problemom novoga društvenog raslojavanja, odnosno promjenama u stratifikaciji hrvatskog

društva tijekom devedesetih godina 20. stoljeća. Najprije podsjeća na rezultate empirijskih istraživanja o društvenoj stratifikaciji potkraj šezdesetih i početkom sedamdesetih godina provedenih u bivšoj Jugoslaviji, koja su kao kriterije razlikovanja slojeva i podslojeva uzimala u obzir interese, stil života, klasno-slojnu svijest i vrijednosne orijentacije pojedinih skupina u tadašnjem društvu. Potom se opredjeljuje za funkcionalistički pristup u istraživanju društvene stratifikacije koji polazi od različitosti statusa pojedinih društvenih skupina, držeći ovaj pristup najpogodnijim za utvrđivanje njihovih položaja. Kao osnovu društvene stratifikacije izdvaja tri sloja i njihove podslojeve, koje razlikuje koristeći indikatore materijalnog bogatstva, društvene moći i ugleda ili časti (str. 120). Na temelju toga daje društvenostratifikacijski pregled i tvrdi da u suvremenom hrvatskom društvu postoji: 1) vladajuća politička i gospodarska elita ili viši slojevi s pripadajućim podslojevima (politička nomenklatura, kapitalistička klasa ili tzv. tajkuni, i menadžerski sloj), 2) srednji društveni slojevi (sitni poduzetnici i obrtnici, viši profesionalci, niži profesionalci i niža srednja klasa), 3) niži društveni slojevi (radnička klasa, poljoprivrednici, polutani, umirovljenici, nezaposleni, i najniži sloj što ga čine prosjaci, skitnice i beskućnici). Istim pristupom analizira promjene u stratifikaciji hrvatskog društva u razdoblju od 2001. do 2006. godine, ističući one u političkoj nomenklaturi kao i u redovima sitnih poduzetnika i obrtnika, te pogoršan položaj dijela nižih društvenih slojeva (umirovljenici, povećan broj skitnica i beskućnika).

S namjerom da pokuša identificirati vrste i uzroke siromaštva u Hr-

vatskoj u posljednjih petnaestak godina, Malenica otkriva neke od uzroka porasta siromaštva koja se povezuju s gospodarskim i političkim okolnostima kao što su rat, tranzicija, loše provedena transformacija bivšega društvenog u privatno vlasništvo i financiranje saniranja ratnih posljedica (str. 152). Na temelju istraživanja Svjetske banke ističe podatke o apsolutnom siromaštvu od 4% (odnosno 4,8% ako se uključe i bivša okupirana područja Hrvatske, koja nisu bila obuhvaćena istraživanjem) i od 8,4% (odnosno 10%) siromašnih kada je riječ o određanju nacionalnog praga siromaštva za Hrvatsku (str. 156). U knjizi se elaborira i način utvrđivanja nacionalnog praga siromaštva, a polazeći od podatka da u Hrvatskoj živi 8,4% siromašnih Malenica procjenjuje da je u Hrvatskoj 1998. godine ispod praga siromaštva živjelo između 310.000 i 413.000 građana. Stoga zaključuje da je nužno početi poduzimati mjere na društvenom makroplanu koje bi vodile većoj preraspodjeli društvenog bogatstva i novom, učinkovitijem sustavu socijalne politike. Navodi nekoliko, po njegovu mišljenju, najbitnijih mjera kao što su: povećanje godišnje stope rasta i stope zaposlenih, različito oporezivanje plaća za pojedine gospodarske sektore, smanjivanje regionalnih razlika u stupnju razvijenosti, uvođenje sustava progresivnog oporezivanja i preispitivanje visine minimalne plaće (str. 168–169).

U ogledu »Etničke i nacionalne predrasude u hrvatskom društvu danas« Malenica propituje stanje međunacionalne (međuetničke) i međureligijske tolerancije u hrvatskom društvu, nakon ratnih i poratnih promjena. Za tu svrhu uspoređuje rezultate istraživanja iz 1996. godine (»Sociodemografske ka-

rakteristike srednjoškolaca i socijalna distanca prema nacionalnim i religijskim skupinama«) i iz 2002. godine (»Socijalna distanca spram nekih nacionalnosti u Hrvatskoj« i »Vrijednosni sustav mladih i društvene promjene«). Prema tada dobivenim podacima o društvenoj distanci prema pripadnicima srpske, crnogorske, bošnjačko-muslimanske i slovenske nacije, autor zaključuje da treba priznati opterećenost prosječne društvene svijesti postojanjem različitih vrsta predrasuda (etničkih, nacionalnih, religijskih...), ksenofobijom i etnocentrizmom (str. 179).

U šestom prilogu trećeg dijela knjige autor analizira problem korupcije u pravosuđu i državnoj upravi, koristeći se rezultatima dvaju istraživanja o mišljenju i stajalištima hrvatskih građana o proširenosti korupcije, provedenima 2003. godine. Usto, daje pregled uzroka korupcije u tranzicijskim društvima i iznosi program reforme pravosudnog sustava koji sadržava radikalne promjene u pravosuđu, što Europska unija stavlja među prioritete koje bi Hrvatska trebala ispuniti prije nego što postane njezinom članicom (str. 193–195).

U posljednjem ogledu ovog dijela knjige Malenica analizira društvenu poziciju i ugled kao i, prema njegovoj ocjeni, snažnu neformalnu moć Katoličke crkve u hrvatskom društvu. S uvodnom napomenom da kritički govoriti ili pisati o kretanjima unutar Katoličke crkve u Hrvatskoj nije osobito preporučljivo, autor ipak upozorava na niz prijepornih točaka njezina ponašanja koje bi moglo dovesti do ugrožavanja laičkog karaktera države (str. 199).

U posljednjem dijelu knjige, pod naslovom »Quo Vadis, Hrvatska?« autor na samom početku ističe, tada obje-

lođanjeno (travanj 2004. godine), pozitivno Mišljenje o zahtjevu Republike Hrvatske za članstvo u Europskoj uniji i procjenu o mogućnosti ulaska Hrvatske u Uniju u 2007. godini. Ovaj povod koristi kako bi još jednom skicirao gospodarski i socijalni portret hrvatskog društva početkom 21. stoljeća, odnosno podsjetio kako upravo izvjesnost relativno skorog ulaska Hrvatske u Europsku uniju ujedno i obvezuje njezinu političku elitu i građane na suočavanje s

nizom gospodarskih, ideološko-političkih i sociokulturnih problema (str. 217). Knjigu završava Pledoajeom za suvislu strategiju gospodarskog i društvenog razvoja (napisanim 2006. godine), apelirajući za što skoriju izradu strategije razvoja hrvatskog društva za slijedećih pet do deset godina.

Ivanka Buzov

*Odsjek za sociologiju Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Splitu*